

เทศน์เช้า วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม เราทำทุกวัน ทำทุกวันจนเคยชินไป นี่ความคุ้นเคย ความเคยชิน อยู่กับ หลวงตาท่านจะคอยกระหนาบ ท่านบอกเลยว่าไม่ให้คุ้นเคย ไม่ให้คุ้นชิน ถ้าคุ้นชินแล้วกิเลส รากมันจะงอก ฉะนั้น ท่านจะให้กระฉับกระเฉง กระฉับกระเฉง มีสติเพื่อจะทันตัวเองไป ฉะนั้น ถ้ามีสติทันตัวเอง นั้นหมายถึงผู้ที่ปฏิบัติ แต่เราเป็นชาวพุทธนะ เวลาเราเป็นชาวพุทธ เราเกิดมา นี้เราเกิดมาเป็นชาวพุทธพบพุทธศาสนาเป็นของที่ประเสริฐมาก แต่เวลาเกิดมาแล้วเราโดนกรง ขังไว้ เราโดนขังไว้ด้วยความคิด เราโดนขังไว้ด้วยอวิชชา เราโดนขังด้วยความไม่รู้ของเรา มัน คุมขังเราไป

เวลาเรามอง เห็นใหม่ เวลาความรู้สึกนึกคิดเรา เราอยากเป็นนก เราอยากบินได้ อยากเป็น สัตว์ที่มันมีกำลัง คูข้างสิ คนมีปัญญาเอามาใช้งาน คนมีปัญญาเอามาใช้งาน ถ้าข้างที่มันเจอ เจ้านายดี ข้างนั้นจะมีความสุข แต่ข้างที่มันเจอเจ้านายที่ไม่ดีล่ะ? มันจะโดนเบียดเบียน เห็นใหม่ นี่มันจะโดนเบียดเบียน มันจะโดนรังแกของมัน นี่มันมีกำลังของมัน แต่ความรู้สึกนึกคิดของมัน เป็นแบบนี้

มนุษย์ศึกษารักรวมชาติของมัน เวลาเราจะล่าสัตว์เราศึกษารักรวมชาติของสัตว์ แล้วเราไป คักสัตว์ เอาสัตว์นั้นมาเป็นอาหาร แต่เวลาเราเกิดมาเป็นชาวพุทธพบพุทธศาสนา นี้เราเกิดเป็น มนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐ เป็นสัตว์ที่ประเสริฐเพราะอะไร? เพราะมันมีสมอง แต่มีสมอง ของมัน มันก็โดนอวิชชาครอบงำมันไว้ เรามาอยู่วัดอยู่ด้วยกัน เราอยากประพฤติปฏิบัติกัน เรา อยากจะเป็นอิสรภาพ เราอยากพ้นจากการครอบงำของกิเลส ถ้าอยากพ้นจากการครอบงำของ กิเลสเราทำอย่างไร?

ดูเวลาสัตว์สิมันโดนครอบงำโดยธรรมชาติของมัน เห็นไหม นี่ผลของวิญญูะ เราเกิดเป็น ผลของวิญญูะ นี่ตอนนี้เราโดนครอบงำด้วยชาติของมนุษย์ไป เราเกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์สมบัติมัน ครอบงำเราอยู่ เวลาเราเกิดมา เราเกิดมาเป็นมนุษย์นี่เป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นผู้มีปัญญา องค์กรสมเด็จพระ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถเอาตัวเองรอด ออกไปได้ เราเป็นสาวก สาวกะ มีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะ แล้วเราพยายามจะเอาตัวเองเอาเรารอด ออกไป แล้วมันรอดได้ไหมล่ะ?

นี่ความรู้สึกนึกคิดมันขังเราไว้ ถ้าความรู้สึกนึกคิดมันขังเราไว้ เห็นไหม เราจะต้องมา ทำลายกรงขังอันนี้ ถ้าทำลายกรงขังอันนี้ คุณติกรงขังของโลกเขา การครองเรือนเป็นกรงขัง อันหนึ่ง คนทำความผิด ตีคนดู ตีตตะรังก็เป็นกรงขังอันหนึ่ง นี่กรงขังอย่างนั้นมันยังแหก ออกมาได้ แต่กรงขังของอวิชชาที่มันขังหัวใจนี้ใครจะแหกมันออกไป? แล้ววิธีการจะแหกกรง ขังนี้ออกไปจะแหกอย่างไร?

นี่ไงศึกษารมมะๆ ศึกษารมมะเพื่อเหตุนี้ไง ถ้าความคิดของมนุษย์ ทุกคนก็ว่าตัวเองดี ตัวเองประเสริฐทั้งนั้นแหละ ความคิดของเราประเสริฐ ความคิดมันรังแกเรา ความคิดมันบีบคั้น เรา ความคิดมันทำให้เราทุกข์ แต่เวลาทางโลก เห็นไหม ความรู้สึกนึกคิด คุณใช้เวลาเราศึกษา คน ศึกษาการศึกษาเพื่อวิชาชีพ เขาศึกษามา ถ้าเขามีปัญญาของเขา ปัญญาของเขาไปรับของเขา เขา ศึกษาเขาเป็นศาสตราจารย์ เขาทำวิชาการของเขา นี่เพื่อประโยชน์กับโลก ประโยชน์กับโลก!

แต่ประโยชน์กับตัวเขาล่ะ? ประโยชน์กับตัวเขา เขารู้ตัวอะไร? เขาทำวิชาการเพื่อให้ทาง ความเป็นอยู่ของโลกเขา เขาได้สะดวกสบาย คุณีทางเทคโนโลยีขึ้นมา ให้เรามีความ สะดวกสบายขึ้นมา แล้วเวลาเขาทำขึ้นมาเขาได้ผลตอบแทนของเขาไป แต่เวลาเราจะใช้ปัญญา ของเรานะ เราจะเอาตัวเราให้รอดได้ นี่ต้องค้นหาตัวเองให้เจอก่อน คนเรานะ ค้นหาตัวเองไม่ เจอเราจะไปทำความสะอาดกันที่ไหน?

เราว่าความคิดๆ ที่มันบีบคั้นเรา มันบีบคั้นใคร? นี่มันบีบคั้นใคร? ความรู้สึกนึกคิดใช่ ไหม? เราเห็นได้แค่ความรู้สึกนึกคิดนะ นี่ดูจิตๆ ก็ดูอาการไง ดูเงาของมันไง ดูเงาคำคิดใน ความคิดเกิดขึ้น ความคิดตั้งอยู่ ความคิดดับไป เราเหลืออะไรล่ะ? ไม่รู้ ว่างๆ ว่างๆ มันว่างๆ อะไร? มิฉฉาทิฎฐิทั้งนั้น ถ้าเป็นสัมมาทิฎฐิทำอย่างไร? สัมมาทิฎฐิ เห็นไหม คุณี เรามีคำบริกรรม ของเรา ทำไปทำไม?

นี่เกลือจิ้มเกลือนะ หนามยอกเอาหนามบ่ง จิตนี้มันพาเราเวียนเกิดเวียนตาย จิตนี้ปฏิสนธิ จิตมันพาเราเวียนเกิดเวียนตาย แต่เราไม่เคยรู้เห็นมัน ไม่เคยสัมผัสมัน ไม่เคยเข้าใจมัน รู้ได้แต่ อาการของมัน รู้ได้แต่ความรู้สึกนึกคิด ความนึกคิด ความคิดนี้เรารู้ได้แค่นี้ แต่ความรู้สึกอันลึกๆ

เรารู้ได้อย่างไร? เรารู้ไม่ได้ เราอยากมีสมาธิ เราต้องทำสมาธิไปทำไม? ถ้าทำสมาธินะ หาตัวเองให้เจอก่อน ถ้าหาตัวเองไม่เจอ ตัวเองจะทำอะไร?

ดูสิเวลาเราเข้าป่า เห็นไหม ดูสิคนที่เขาจะหาผลประโยชน์กับสัตว์ เขาเข้าป่า เขาเป็นพราน เขาล่าสัตว์ของเขา ล่าสัตว์มาเป็นอาหาร ล่าสัตว์มาใช้งาน ล่าสัตว์มาเพื่อความสวยงาม ล่าสัตว์มาเป็นสินค้า เขาหาผลประโยชน์มาจากป่าจากเขา เขาหาประโยชน์ของเขา เขาต้องล่าสัตว์ของเขา ใ้ฉันบอกว่าจะทำความรู้สึก จะประพฤติปฏิบัติ หาตัวเองไม่เจอ นี่เขายังมีสถานที่ทำงานของเขา นายพรานเขาก็ยังเข้าป่าของเขา เพราะเป็นสถานที่อยู่ของสัตว์ร้าย สัตว์ต่างๆ มันอาศัยอยู่ในป่า

แล้วนี่ความคิดมันอาศัยอยู่บนอะไร? ความรู้สึกนึกคิดมันอาศัยอยู่บนอะไร? เห็นแต่ความคิดๆ แต่ไม่เคยเห็นตัวเอง ถ้าเห็นตัวเองนะ เวลาทำพุทธโธ พุทธโธ ทำทำไมไม่มีปัญญา เพราะคนภาวนาไม่เป็น คนทำไม่เป็นมันก็ไม่รู้สิ่งใดไม่เป็น แต่คนเป็นนะ พูดคำเดียวก็รู้ว่าอะไรเป็น อะไรไม่เป็น

ถ้าอะไรไม่เป็นนะ เวลาคนตาบอด เวลาคนตาบอดนะมันไม่เห็นสิ่งใดเลย แต่นี่เราค้นดาตินะ เวลาครูบาอาจารย์สอนนะ หลับตาๆ หลับตาแล้วดูให้เห็น แล้วมันเห็นอะไรล่ะ? มันต้องลืมตาใช่ไหม? คนลืมตาเอาอะไรมาลืม มันจะลืมตาของมันอย่างไร? ถ้ามันลืมตาของมันใช่ไหม? ตามันอยู่ไหน? นี่เงตาของใจ นี่เวลาความรู้สึกนึกคิดเกิดจากใจ แต่เวลาปัญญา ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่มันจะเข้าไปชำระล้างมันก็เกิดจากใจ

ถ้าเกิดจากใจ เห็นไหม กิเลสมันอยู่ที่ไหน? กิเลสมันอยู่ที่ร่างกายนี้หรือ? กิเลสอยู่ที่สมองหรือ? กิเลสอยู่ที่ความรู้สึกนึกคิดหรือ? กิเลสมันอยู่ที่ไหน? กิเลสมันอยู่ที่ใจ มันเป็นอวิชชา อวิชชามันครอบงำพลังงานนี้ไว้ พลังงาน ความคิดเกิดจากพลังงานนั้น ภาวสวะ ตัวภพ เราว่าอวิชชาสวะ แต่ไม่มีใครเห็นโทษของภาวสวะ สถานที่ ตัวตนอันนั้นแหละเป็นภาวสวะ เป็นสถานที่ตั้ง ความรู้สึกนึกคิดเกิดที่นั่น เเวกรรม กรรมดีก็เกิดที่นั่น กรรมชั่วก็เกิดที่นั่น

กรรมดี ใครทำคุณงามความดีขนาดไหน ไปเกิดเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม มันก็เกิดจากที่นั่น ปฏิสนธิจิตพาไปเกิด เวลากรรมชั่ว กรรมชั่วมันเกิดที่นั่น ความคิด เห็นไหม ดูสิความคิดมันทำลายเรา ความคิดมันทำให้เราทำแต่โทษ ทำแต่ภัย มันมาจากไหนล่ะ? มันเกิดที่นั่น

ถ้ามันเกิดที่นั่น นี่พอเรามีคำบริกรรมของเรา พุทโธ พุทโธ นี่เขาบอกไม่ต้องทำฯ ถ้าไม่ต้องทำ
นะมันเป็นอวิชชาความไม่รู้ พลังงาน กวาสวะ ตัวภพนั้นนะ มันขับไสออกมา

ขับไสออกมา มันขับดันออกมา ขับมาโดยอวิชชา ปากนี่ท่องนะ ปากนี่พูดธรรมะแจ๊ๆ
แจ๊ๆ เลยละ ธรรมะมันอยู่ปากทะเล แต่ไอ้ความรู้สึก ไอ้วิชชามันอยู่กับเรา นี่เวลาที่มีสติพูด
ธรรมะ อืม มันก็ขับยั้งได้ แต่พอเวลามันเปลอ มันก็ทุกขันะ เวลาธรรมขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า

“ถ้าผู้ใดอยู่ถึงฟากตะวันตกของชมพูทวีป ถ้าปฏิบัติเหมือนเรา ปฏิบัติตามเรานะ เหมือน
อยู่ใกล้เรา ผู้ใดทอดเราไว้ จับชายจิวรเราไว้ ไม่ได้ปฏิบัติตามเราเหมือนอยู่ห่างไกล”

ความคิด ความคิดเกิดจากจิต ถ้าใครเห็นมัน? ใครจับต้องมัน? ใครดูแลมัน? มันห่างไกล
ขนาดไหน เห็นไหม มันห่างไกลเพราะมันไม่ถึงตัวมันไง ถ้ามันจะถึงตัวมันทำอย่างไร? นี่ถ้า
บอกพุทโธ พุทโธ มันก็คือความคิดอันหนึ่ง ไซ้ พุทโธเป็นความคิดอันหนึ่ง เพราะเราไม่วิตก
วิจารณ์ไม่มี นี้องค์ของฌานไซ้ไหม? วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตารมณ์

วิตก มันจะวิตกจากไหนล่ะ? ...วิตกจากภพ

ความคิดมาจากไหนล่ะ? ...ความคิดมาจากภพ มาจากจิต มาจากฐานที่ตั้ง นี่ฐานที่ตั้ง แต่
มันคิด อวิชชามันคิดส่งออกไป

แต่เวลาเราคิดพุทโธละ พุทโธเกิดจากภพไหม? ...เกิด

แล้วเกิดจากภพเพื่ออะไรล่ะ? ...เกิดจากภพเพื่อจะเข้าไปหาภพไง เพราะพุทโธเป็นพุทธานุ
สติ พุทธานุสติมันจะย้อนกลับตัวมันเอง พุทโธ พุทโธ พุทโธ ถ้าใครมีสติปัญญา พุทโธ
ละเอียดลงๆ นี่พุทโธ

นี่ไงมันเข้าไปสู่ตัวมัน เห็นไหม เวลาเราเกิดเป็นมนุษย์ เราโดนความคิด เราอยู่ในกรงขัง
ของความคิด อยู่ในกรงขังของอวิชชา คูสิเวลาสัตว์ สัตว์มันโดนกรงขังอยู่ มันดิ้นรน มันประจบ
เจ้านายมันนะ ประจบสอพลอเพื่อจะออกจากกรงนั้น ให้ปล่อยมันไปวิ่งเล่น แล้วคิดคูสิว่าหัวใจ
เรานั้นโดนอวิชชา โดนกรงขังของความคิดนี้ครอบงำมันไว้ ทำไมมันไม่อยากจะออกไปมีอิสระภาพ

ถ้าความอริสราภของมัน ความที่มันจะพ้นออกไป มันจะทำของมันอย่างไร? ถ้าทำกันไม่ได้ ทำกันไม่เป็นก็ลุ่มๆ คลำๆ กันอยู่นี่ไง

นี่ลุ่มๆ คลำๆ อยู่ เห็นไหม ถ้าเราไม่ลุ่มๆ คลำๆ เราต้องมีความตั้งใจจริงจังของเรา ถ้าจริงจังของเรานะ แม้แต่จิตสงบมันก็ตื่นตื่นมหาศาลแล้ว แม้แต่เข้าไปสู่ตัวตนของเราได้ ถ้าตัวตนของเราได้มันก็เป็นสัมมาสมาธิ ถ้าสัมมาสมาธิ “สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี” สัมมาสมาธิคือสงบระงับจากความรู้สึกนึกคิดนั้น ถ้ามันสงบระงับจากความรู้สึกนึกคิดนั้น เพราะความรู้สึกนึกคิดนั้นมันเป็นอวิชชาเจ้อออกมา เพราะอวิชชามันอาศัยขันธ ๕ มันอาศัยความรู้สึกนึกคิดนี้ออกไป นี่โกรธ โลก หลง มันมาจากไหน? มันแสดงตัวได้อย่างไร? มันก็แสดงตัวด้วยความคิด

นี่หลงในอะไร? โกรธในอะไร? โลกในอะไร? มันก็อาศัยความรู้สึกนึกคิดนี้ออกไปหาเหยื่อ เพราะความรู้สึกนึกคิดมันเป็นอวิชชาไง เราก็อวิชชา อวิชชาให้มันสงบระงับเข้ามาก่อน ถ้าสงบระงับเข้ามาก่อนนะ สงบระงับอะไร? สงบระงับอวิชชา สงบระงับสิ่งที่ไม่รู้นั้น พอสงบระงับ เวลาความคิดมันก็เป็นสัจจะ เห็นไหม ขันธ ๕ ไม่ใช่กิเลส ความคิดไม่ใช่กิเลส ความคิดไม่ใช่กิเลส เพราะเราพุทโธจนมันสงบ กิเลสมันสงบตัวลง ความคิดมันก็มีอยู่ ถ้ามีสัมมาสมาธิ ความคิดนั้นจะเป็นปัญญา ถ้าไม่มีสัมมาสมาธิ ความคิดนั้นจะเป็นสัญญา ความคิดนั้นมันโดยอวิชชามันขับเคลื่อนออกไป

แต่ถ้ามันมีความสงบระงับขึ้นมา เห็นไหม ความคิดนั้นมันไม่มีอวิชชา ไม่มีอวิชชาเพราะอะไร? เพราะว่าจิตมันเป็นสัมมาสมาธิ จิตมันระงับลง ระงับลง ความคิดเกิดขึ้นนั้น ความคิดนั้นเราฝึกหัดใช้ปัญญาอย่างนั้น ฝึกหัดใช้ ปัญญาจะเกิดเองไม่ได้

นี่เวลาเขาบอก ปัญญาจะเกิดเอง

ปัญญาเกิดเองไม่มี ถ้าปัญญาเกิดเองเป็นปัญญากิเลสหมด ปัญญาเกิดเองเป็นปัญญากิเลส แต่ปัญญาที่จะเกิดขึ้นปัญญาต้องฝึกหัด ฝึกหัดในอะไร? ฝึกหัดโดยมีสติ มีสติ มีสัมมาสมาธิ มันจะฝึกหัดในอะไร? ของใกล้ๆ ตัวนี้แหละ ของอยู่กับเรานี้แหละ

“กาย เวทนา จิต ธรรม”

กาย กายก็คือกายเรา

เวทนาคือความรู้สึกนึกคิด ดีหรือชั่ว เวทนา สุขเวทนา ทุกขเวทนา

จิต จิตก็คือจิตเสร้าหมอง จิตฟ่องใส

ธรรมก็คือธรรมารมณ

ก็อาศัยความรู้สึกนึกคิดนี้แหละ ความรู้สึกนึกคิดนี้แหละ แต่ แต่เวลาพิจารณาไปนี่มัน ออกไปตามจรตนิสัย กาย เวทนา จิต ธรรม เห็นใหม่ แต่เวลาเราคิด เราคิดออกไปด้วยกิเลส อวิชชา เวลาบอกว่าเห็นกายๆ เขาว่าเห็นกายกัน นี่ใจเวลาอสุภะก็ไปถ่ายรูปอสุภะกันมา แต่มัน ไม่เห็นตามความเป็นจริง เพราะจิตมันไม่สงบระงับ ถ้าเห็นตามความเป็นจริง จิตมันสงบระงับ นะมันเห็นที่จิต นี่เปิดตาใจ ถ้าใจมันเห็นขึ้นมา มันเห็นอสุภะ เห็นกายขึ้นมามันสะท้อนหัวใจ นะ มันสะท้อนหัวใจมาก แต่เวลาเราเห็น คุณลักษณะที่ว่ามันกึ่งๆ

กึ่งๆ หมายความว่า เราไปเจออุบัติเหตุ เจอคนเขาทำร้ายกัน เราไปเห็นภาพ ภาพที่น่า ขยะแขยง เรากระอักกระอ่วนเลย นั่นแหละกึ่งๆ มันเห็นเหมือนกัน แต่จิตมันไม่สงบระงับของ มัน แต่ถ้ามันจิตสงบระงับนะ เวลามันเห็นมันเห็นที่จิตนี้ มันไม่ได้เห็นที่วัตถุ นั้น วัตถุเป็น ตัว จุดกระแส เป็นประเด็น เห็นใหม่ อย่างเช่นไปเที่ยวป่าช้า ไปดูซากศพ ไปดูไปดูกันข้างนอก แต่ ถ้ามันจะเป็นมันจะเป็นจากภายใน ถ้าจิตสงบระงับมันจะเป็นของมัน ถ้าเป็นของมัน เราจับกาย ได้แล้วแยกแยะไปเป็นวิภาคะ มันจะขยายส่วน แยกส่วนของมัน นี่มันจะทำลายทรงขังตัวเองไป

ทำไมต้องทำ? ทำไมต้องทำ? เราอยากเป็นอิสระภาพ เราก็แสวงหาเอาจากโลกนอก จะไป หาเอาจากจักรวาลสิ ไปแสวงหาที่ไหนก็หลุดจากทรงขังนั้นไปไม่ได้ ใครจะหลุดจากทรงขังนั้น ต้องหลุดจากทรงขังจากภวาสวะ จากภพ จากตัวตนของใจ ถ้าจะหลุดจากทรงขังนี้ มันต้องเข้ามา สู่ทรงขังนี้ ต้องมาสู่ตัวตนอันนี้ แล้วเอาสติปัญญานี้แยกแยะ ทำลายทรงขังอันนี้ออกไป ถ้าทำลาย ทรงขัง ทรงขังคือความรู้สึกนึกคิด คือขันธ ๕ ใด ทำลายมันออกไป ถ้ามันทำลายออกไป ทำลาย โดยมรรคญาณ มันจะทำลายตัวมันเอง ทำลายความรู้สึกนึกคิดที่ขังมันไว้ไง ถ้าทำลายแล้วมันจะ หลุดออกไป

นี่เราอยากเป็นอิสระภาพ ความเป็นมนุษย์ ว่าเป็นมนุษย์อยู่ในทรงขังของความรู้สึกนึกคิด อยากบิน อยากเหาะ อยากรู้ อยากมีปัญญา อยากมีความสุข อยากไปหมดเลย เหมือนสัตว์ สัตว์

มันก็อยากเป็นอิสรภาพของมัน แต่สัตว์มันก็โดนธรรมชาติของมันขังมันไว้ มันเกิดเป็นสัตว์ชนิดใด? ธรรมชาติของมันจะขังมันไว้ ขังจิตดวงนั้นไว้อยู่ในสถานะนั้น เป็นผลของวิญญู

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ความเป็นมนุษย์ก็ขังเราไว้ เรา ก็อยากจะทำเหินเดินป่า แต่เรา มาศึกษานะ ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราจะแหกกรงขังของเรา ถ้าแหกกรงขังของเราได้ ทำลายกรงขังของเราได้เราจะเป็นอิสรภาพ แล้วเราจะรู้สึก เราจะเข้าใจ เข้าใจเรื่องชีวิตของเรา รู้เห็นหมดนะ ทั้งรู้ ทั้งเห็น ทั้งละ ทั้งวาง ยถาภูตัง ญาณทัสนะ เห็นไหม ยถาภูตังคือมันปล่อย มันวาง เกิดญาณหยั่งรู้ว่าปล่อยวางแล้ว เกิดญาณหยั่งรู้ว่าสิ้นสุด กระบวนการแล้ว นี่ความเป็นอิสรภาพมันเกิดแบบนี้

ฉะนั้น เรามาทำบุญกุศลกัน นี่ฟังธรรมเพื่อเตือนสติ เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาแล้ว นับเงิน เงินร้อย เงินพันเราก็นับ เงินหมื่น เงินแสนเราก็นับ เงินล้าน เงินสิบล้านเราก็นับ นี่ก็เหมือนกัน เรานับเงินร้อย เงินพันแล้วอย่าเพิ่งชะล่าใจว่าเรามีเงิน เราทำความสงบระงับ จิตสงบ ระงับเล็กน้อยแล้วมันจะมีมากไปกว่านี้ไง ความดีที่มีกว่านี้ยังมีอยู่ จิตที่มันวิวัฒนาการของมัน พัฒนาการของมัน ไปมันยังมีอยู่ แต่เราคำนวณได้กันไง นับ ๕ นับ ๑๐ ก็บอกว่านิพพานๆ ยัง ยังไม่ เป็นร้อย เป็นพัน ยัง ไม่เป็นหมื่น เป็นแสน เป็นล้านอยู่ข้างหน้า

ฉะนั้น อย่าเพิ่งชะล่าใจ ทำความสงบระงับแล้วตรวจสอบ ทำความสงบบ่อยๆ ใช้ปัญญา ฝึกหัดแยกแยะซ้ำแล้วซ้ำเล่า พยายามฝึกหัดตัวตน ฝึกหัดเราให้มีสติปัญญาขึ้นมา เพื่อแยกแยะของเราขึ้นมา ให้มันเป็นความจริงขึ้นมา ข้างหน้ายังมีอยู่นะ ธรรมที่ละเอียดกว่านี้ยังมีอยู่ เรายัง ต้องก้าวเดินต่อไปด้วยความสามารถของเรา อย่าเพิ่งใจด่วน ด่วนได้ พยายามทำของเรา ตั้งสติของเรา ผลมันต้องมีแน่นอน

น้ำหยดลงหินทุกวันหินยังกร่อน แล้วเราประพฤติปฏิบัติของเรา ทำไมมันจะทำได้? ถ้ามันทำของมันขึ้นมาเสร็จแล้วมันจะเป็นประโยชน์ของมัน เราตั้งใจของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา เอวัง